

EMOJILAR ZAMONAVIY YOZMA NUTQDA “PARALINGVISTIK VOSITA” SIFATIDA

Samadova Dildora G'ayriddin qizi

*Samarqand davlat universiteti Urgut filiali Pedagogika va tillarni o'qitish fakulteti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 3 – bosqich 305 – A guruhi talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy raqamli kommunikatsiya jarayonida emojilarning yozma nutqdagi o'rni, funksiyalari va kommunikativ imkoniyatlari tahlil qilinadi. Emojilar yozma nutqda noverbal axborotni ifodalovchi paralingvistik vosita sifatida ko'rib chiqilib, ularning emotsional, pragmatik va ijtimoiy funksiyalari yoritiladi. Shuningdek, internet kommunikatsiyasida emojilarning qo'llanilishi, yozma nutq madaniyatiga ta'siri hamda lingvistik xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *emoji, paralingvistika, yozma nutq, raqamli kommunikatsiya, internet tili, noverbal kommunikatsiya, virtual muloqot, pragmatika.*

KIRISH

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida insonlar o'rtasidagi kommunikatsiya shakllari sezilarli darajada o'zgardi.

Ayniqsa, internet va mobil texnologiyalarning ommalashuvi yozma muloqotni kundalik hayotning ajralmas qismiga aylantirdi.

Bugungi kunda insonlar Telegram, WhatsApp, Facebook, Instagram, X va boshqa platformalar orqali muntazam ravishda yozma muloqot olib boradilar.

Og'zaki nutqda ma'lumot nafaqat so'zlar orqali, balki intonatsiya, mimika, jest va boshqa noverbal vositalar yordamida ham uzatiladi. Bunday vositalar suhbat mazmunini aniqlashtirish, hissiy holatni ifodalash va kommunikativ ta'sirni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Yozma nutqda esa bunday imkoniyatlar cheklangan bo'lib, aynan shu ehtiyoj emojilar kabi grafik belgilar paydo bo'lishiga sabab bo'ldi.

Bugungi kunda emojilar oddiy tasviriy belgilar bo'lishdan chiqib, yozma kommunikatsiyaning muhim tarkibiy qismiga aylandi. Ular inson hissiyotlari, munosabatlari va kommunikativ maqsadlarini ifodalashda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. Shu sababli emojilar zamonaviy tilshunoslikda paralingvistik vosita sifatida o'rganilmoqda.

Paralingvistika va uning kommunikatsiyadagi o'rni

Paralingvistika tilshunoslikning nutq jarayonida qo'llaniladigan tilga xos bo'lmagan vositalarni o'rganuvchi sohasi hisoblanadi. Paralingvistik vositalar insonning hissiy holati, munosabati va kommunikativ niyatini ifodalashda muhim rol o'ynaydi.

Og'zaki nutqda paralingvistik vositalar quyidagilar orqali namoyon bo'ladi:

- mimika;
- jestlar;
- tana harakatlari;

- ovoz tembri;
- intonatsiya;
- nutq sur'ati;
- pauzalar.

Mazkur vositalar nutq mazmunini to'ldiradi va ayrim hollarda uning ma'nosini tubdan o'zgartirishi mumkin.

Raqamli kommunikatsiya rivojlangan sharoitda esa an'anaviy noverbal vositalarning o'rnini qisman emoji'lar egallamoqda. Chunki internet orqali yozishmalar davomida suhbatdoshning yuz ifodasi yoki ovoz ohangini ko'rish imkoniyati mavjud emas. Natijada emoji'lar hissiy va ekspressiv ma'nolarni ifodalovchi muhim vositaga aylanmoqda.

Emoji'larning paydo bo'lishi va rivojlanishi

Emoji atamasi yapon tilidagi "e" (rasm) va "moji" (belgi) so'zlaridan tashkil topgan. Emoji'lar ilk bor 1990-yillarning oxirlarida Yaponiyada mobil aloqa tizimlarida qo'llanila boshlagan.

Dastlab emoji'lar juda sodda grafik belgilar shaklida bo'lgan. Vaqt o'tishi bilan ularning soni va funksiyalari kengaydi. Bugungi kunda Unicode standartida minglab emoji'lar mavjud bo'lib, ular deyarli barcha mobil qurilmalar va internet platformalarida qo'llaniladi.

Emoji'larning ommalashuviga quyidagi omillar sabab bo'ldi:

- internet kommunikatsiyasining rivojlanishi;
- ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi;
- mobil qurilmalardan foydalanishning ortishi;
- qisqa va tezkor muloqotga bo'lgan ehtiyoj.

Natijada emoji'lar global kommunikatsiyaning universal elementiga aylandi.

Emoji'larning kommunikativ funksiyalari

Emotsional funksiya

Emoji'larning eng muhim vazifalaridan biri hissiyotlarni ifodalashdir. Insonlar yozma muloqotda quvonch, xafalik, hayrat, g'azab yoki minnatdorlik kabi his-tuyg'ularni emoji yordamida ifodalaydi.

Masalan:

"Bugun imtihondan a'lo baho oldim 😊"

Mazkur jumlada emoji quvonch va mamnuniyat hissini kuchaytirib bermoqda.

Pragmatik funksiya

Emoji matnning pragmatik mazmunini aniqlashtirishga xizmat qiladi. Ayrim hollarda bir xil jumla turli emoji bilan mutlaqo boshqa ma'noni ifodalashi mumkin.

Masalan:

"Yaxshi ishlabsan" va "Yaxshi ishlabsan" jummalari mazmun jihatidan bir xil ko'rinsa-da, emoji'lar sababli turlicha talqin qilinadi.

Kommunikativ funksiya

Emoji'lar muloqot samaradorligini oshiradi. Ular suhbatdoshlar o'rtasida samimiylilik muhitini yaratib, kommunikativ to'siqlarni kamaytiradi.

Estetik funksiya

Emoji matnning vizual ko'rinishini boyitadi va uni yanada jozibador qiladi. Ayniqsa, reklama va marketing kommunikatsiyasida ushbu xususiyatdan keng foydalaniladi.

Ijtimoiy funksiya

Emojilar ma'lum guruh yoki hamjamiyatga mansublikni ifodalash vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Ayniqsa, yoshlar muloqotida emojilar o'ziga xos kommunikativ kod vazifasini bajaradi.

Emojilar va zamonaviy yozma nutq

So'nggi yillarda emojilar yozma nutqning ajralmas qismiga aylandi. Ayniqsa, internet muloqotida ular til birliklari bilan birgalikda faol qo'llaniladi.

Zamonaviy yozma nutqda emojilar:

- matnning emotsional rangdorligini oshiradi;
- noaniqliklarni kamaytiradi;
- kommunikativ niyatni ifodalaydi;
- matnning pragmatik mazmunini kuchaytiradi.

Ayrim tadqiqotchilar emojilarni zamonaviy yozma nutqning yangi semiotik tizimi sifatida baholaydilar. Chunki ular til belgilaridan tashqari qo'shimcha ma'no yukini ham tashiydi.

Shuningdek, emojilar yozma nutqning qisqarishiga ham xizmat qilmoqda. Ba'zan bitta emoji butun bir gap yoki hissiy holatning o'rnini bosishi mumkin.

Emojilarning til va nutq madaniyatiga ta'siri

Emojilarning keng qo'llanilishi yozma nutq madaniyatiga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, ular muloqotni jonlantiradi va hissiy jihatdan boyitadi. Ikkinchi tomondan, ayrim hollarda yozma nutqning soddalashuvi va qisqarishiga olib keladi.

Yoshlar orasida ba'zi fikrlar so'zlar o'rniga emojilar orqali ifodalanmoqda. Bu esa til birliklarining faol qo'llanilishiga ma'lum darajada ta'sir qilishi mumkin.

Shu bilan birga, emojilar kommunikativ samaradorlikni oshirishi sababli zamonaviy kommunikatsiyaning muhim elementi sifatida saqlanib qolmoqda.

Emojilarning afzalliklari va kamchiliklari

Emojilarning asosiy afzalliklari:

- hissiyotlarni tez ifodalash;
- kommunikatsiyani soddalashtirish;
- samimiylikni oshirish;
- xalqaro muloqotni yengillashtirish;
- matnning ta'sirchanligini kuchaytirish.

Kamchiliklari:

- turli madaniyatlarda turlicha talqin qilinishi;
- rasmiy uslubga mos kelmasligi;
- yozma nutqning qisqarishiga sabab bo'lishi;
- kommunikativ noaniqliklarni yuzaga keltirishi.

Shu sababli emojilardan foydalanishda kommunikativ vaziyat va uslub talablarini hisobga olish muhimdir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, emojilar zamonaviy yozma nutqning muhim paralingvistik vositasi hisoblanadi. Ular internet kommunikatsiyasida noverbal axborotni ifodalash, hissiy holatni aks ettirish va kommunikativ maqsadlarni aniqlashtirish vazifalarini bajaradi.

Raqamli kommunikatsiyaning rivojlanishi natijasida emojilar insonlar o'rtasidagi yozma muloqotning ajralmas qismiga aylandi. Ular yozma nutqning emotsional va pragmatik imkoniyatlarini kengaytirib, kommunikativ samaradorlikni oshirmoqda.

Shu bilan birga, emojilarning til va nutq madaniyatiga ta'sirini chuqur o'rganish, ularning lingvistik va sotsiolingvistik xususiyatlarini tadqiq etish zamonaviy tilshunoslikning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Safarov Sh. Pragmalingvistika. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2008. – 300 b.
2. Mahmudov N. Til va muloqot. – Toshkent: Ma'naviyat, 2013. – 224 b.
3. Nurmonov A. Lingvistik pragmatika asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2012. – 256 b.
4. Sayfullayeva R., Mengliyev B. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010. – 416 b.
5. O'zbekiston Milliy Universiteti. Zamonaviy tilshunoslik va internet kommunikatsiyasi muammolari mavzusidagi ilmiy maqolalar to'plami. – Toshkent, 2022.
6. Karimov B. Internet lingvistikasi va virtual muloqot madaniyati. – Toshkent: Tafakkur, 2021. – 198 b.
7. Xudoyberganova D. Mediamatn va zamonaviy kommunikatsiya. – Toshkent: Akademnashr, 2020. – 240 b.